

فارسی شکسته
دستور خط و فرهنگ املائی

اهید طبیب زاده
(پژوهنده علم ادبی و مطالعات فرهنگی)

تجرب

تهران ۱۳۹۸

طیب زاده، امید، ۱۳۴۰ -	سرشناسه:
فارسی شکسته: دستور خط و فرهنگ املائی / امید طیب زاده؛ ویراسته احمد خندان.	عنوان و نام پدیدآور:
تهران: کتاب بهار، ۱۳۹۸.	مشخصات نشر:
هشت، ۷۶ ص.	مشخصات ظاهری:
کتاب بهار، ۳۳؛	ردیف:
شیوه نامه ها، ۲.	شابک:
۹۷۸-۶۲۲-۹۵۵۸۶-۷-۶	
فیبا	وضعیت فهرست نویسی:
کتابنامه	یادداشت:
فارسی گفتاری - رسم الخط و املا	موضوع:
Persian language -- Spoken Persian -- Orthography and spelling	موضوع:
فارسی - دستور	موضوع:
Persian language -- Grammar	موضوع:
۲۷۲۷	رده بندی کنگره:
۲۸/۱	رده بندی دیویی:
۴۳۲	شماره کتاب شناسی ملی:

تهران: خیابان بهار، کوچه حمید صدیق، شماره ۲۵، واحد ۶ (تلفن: ۷۷ ۵۲ ۴۷ ۸۱)

لوسان: خیابان معلم، شماره ۳۷ (تلفن: ۲۶ ۴۸۱ ۰۸)

فارسی شکسته: دستور خط و فرهنگ املائی

امید طیب زاده

ویراسته احمد خندان

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰

صفحه آرای: دریچه کتاب (سعید صدقی)

طراحی جلد: پاشا دارابی

چاپ و صحافی: پردیس دانش

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ و مخصوص کتاب بهار است

کتاب بهار (0912 122 6008, @Ketabe_Bahar, ketabebaharpub94@gmail.com)

مرکز پخش: پیام امروز (۳۵ ۴۸ ۶۶)

فهرست

پیش‌گزار	هفت
مقدمه	۱
۱ پاسخ به چند سوال رایج در مورد دستور خط و فارسی شکسته	۵
۲ دستور خط صورت‌ها؛ شکسته	۳۷
۱-۲ گونه‌های آزاد سبکی: تبدیل پسوند «ها»ی جمع به «ا»	۳۸
۲-۲ موارد شکسته مربوط به صیغه‌های اصلی	۳۸
۱-۲-۲ تناوب‌های سبکی شناسه‌ها: با -ر بن ماضی	۳۸
۲-۲-۲ تناوب‌های سبکی شناسه‌های فعل در بن مضارع	۳۹
۳-۲-۲ تناوب‌های سبکی بن مضارع فعل	۳۹
(۱) حذف بخشی از هجای پایانی و ادغام آن با هجای پیش پایانی: آمدن، خواستن، زاییدن، ساییدن	۴۰
(۲) حذف بخشی از دو هجای پایانی و پیش پایانی و ادغام آن‌ها با هم: دادن، رفتن، شدن، گفتن	۴۰
(۳) حذف کامل هجای پیش پایانی: آوردن	۴۰
(۴) حذف بخش پایانه از هجای پیش از پیش پایانی: گذاشتن و نشستن	۴۱
(۵) حذف آغاز و قله از هجای پیش از پیش پایانی و ادغام آن با هجای قبل: انداختن	۴۱
(۶) تغییر مصوت بن مضارع به /o/ : جويدن، دويدن، سپاردن، شماردن، شنیدن	۴۱
(۷) تبدیل صامت /j/ در هجای پایانی به /t/ : جُستن، شُستن	۴۲

۴-۲-۲ موارد متفرقه: صورت‌های فعلی شکسته و شکسته‌تر: بایستن،

۴۲ وایستادن

۴۳ ۵-۲-۲ صورت‌های شکسته ماضی نقلی

۴۳ ۳-۲ صورت‌های کوتاه‌شده پی‌بستی

۴۴ ۱-۳-۲ صیغه‌های پی‌بستی فعل ربطی بودن

۴۵ ۲-۳-۲ پی‌بست نقش‌نمای /-ro/ (یا /-o/) (بدل از را)

۴۷ ۳-۱-۲ پی‌بست‌های ضمیری (ضمایر متصل ملکی)

۵۰ ۴-۳-۲ پی‌بست‌های ضمیری پس از برخی از حروف اضافه: از، به، با

۵۱ ۳-۲ پی‌بست، قیدی /-æm/ (بدل از قید هم)

۵۱ ۶-۲-۲ پی‌بست قیدی /-a/ (بدل از قید تأکید ها)

۵۳ ۳ فرهنگ املائی صورت‌های شکسته

۵۵ ۱-۳ فرهنگ املائی سالم شکسته

۶۳ ۲-۳ فرهنگ املائی شکسته-الم

۷۳ منابع

پیش‌گفتار

نگارنده در کتاب مستقلی، با عنوان مبانی و دستور خط فارسی شکسته (براساس صد سال ادبیات داستانی و نمایشی ۱۲۹۸-۱۳۹۷)، به تفصیل به موضوعاتی هم‌چون تاریخچه تحلیل‌گیری خط شکسته فارسی، انتقادات برخی پژوهشگران به شکسته‌نویسی، تقابل پیشین در این زمینه، و مبانی واج‌شناختی تغییرات سبکی در دو گونه فارسی و ستاری فارسی پرداخته‌است (طیب‌زاده ۱۳۹۸). از آن‌جا که آن کتاب قدری مفصل و برخی از توضیحاتش بسیار فنی است، لازم دیدم دوباره، اما این بار به‌اختصار، آن را توضیح بپردازم. در این کتاب کوشیده‌ام تا، ضمن برطرف کردن معایب آن کتاب به‌گونه‌ای بسیار موجز به نکات مهم درباره شکسته‌نویسی اشاره کنم و، علاوه بر خط فارسی شکسته، فرهنگ املائی آن را نیز در اختیار علاقه‌مندان قرار دهم. بنابر این گرچه این کتاب براساس همان کتاب تدوین شده‌است، شامل مطالب کاملاً جدید و نیز رویکردی به‌مراتب ساده‌تر در عرضه توضیحات مربوط به دستور خط مورد بحث‌های شکسته است. هم‌چنین نقدهایی که در همین مدت کوتاه بر آن کتاب نگاشته شده، باعث شد تا بسیاری از مباحث آن را مجدداً مورد بررسی و ارزیابی قرار دهم. در این‌جا لازم می‌دانم از همکار دانشمندم جناب آقای دکتر آبتین گلکار، که نقد خود را بر آن کتاب پیش از انتشار در اختیار این جانب گذاشتند، صمیمانه سپاس‌گزاری کنم. از دوست عزیز و فرهیخته‌ام آقای دکتر سعید رضوانی، که طی گفت‌وگوی تلفنی مفصلی نکات بسیار مهمی را درباره کاستی‌های آن کتاب به بنده متذکر شدند، نهایت امتنان را دارم. از دانش‌پژوهان عزیزم در سی و دومین دوره المپیاد ادبی (تیرماه ۱۳۹۸)، بابت نقدهای صریح و سازنده‌ای که طی جلسه‌ای فشرده،

و نیز طی یادداشت‌های مفصلشان، بر آن کتاب داشتند، تشکر می‌کنم. از دوست عزیزم جناب آقای مهندس احمد خندان که، ضمن معرفی مآخذ متعدد به بنده، کتاب حاضر را به بهترین نحو ویرایش و منتشر کردند نهایت سپاس‌گزاری را دارم. به پیشنهاد دوست دانشمندم آقای دکتر علاءالدین طباطبائی بخشی را تحت عنوان فرهنگ املائی به کتاب حاضر افزوده‌ام که کار مراجعان را در یافتن کلیه صوابت‌های شکسته به مراتب آسان می‌سازد. بنده کتاب قبلی خود را در حوزه شایسته‌رویی به او تقدیم کرده بودم، و این وجیزه را نیز که مانند همان کتاب قبلی برخوردار از پیشنهادها و نقدهای موشکافانه ایشان است پیشکش همو می‌کنم، به پاس بی‌دانش و سایه دوستی‌اش. امیدوارم کتاب حاضر مورد نقدها و ارزیابی‌های عددی قرار بگیرد و در چاپ‌های بعد هرچه کامل‌تر و قابل‌استفاده‌تر منتشر شود.

امید طبیب‌زاده

مرداد ماه ۱۳۹۸